

Ještě k polemice o Právo na dějiny — trochu jinak

Ladislav Jehlička (Praha) ⁺

“Nezabývám se panem R. Kiplingem jako svěžím umělcem nebo bujarou osobností. Zabývám se jím jako bludařem — to jest jako člověkem, jehož názory mají tu smělost, že se liší od mých.”

G.K. Chesterton, *Heretikové*.

Nejsem disident ani chartista. Disident být nemohu, protože jsem nikdy nebyl sident. Charta ve mně vzbudila hned zkraje nedůvěru, když prohlásila (i kdyby to byla jen taktika) chuť, touhu, snahu nebo úsilí vést dialog s někým, kdo o tento dialog neměl a nemohl mít nejmenší zájem a kdo by nejraději praštil všechny chartisty polenem přes hlavu. Item pak Charta počala oblažovat všelijaké instituce, které o to také ani za mák nestály, všelijakými jistě dobře míněnými zlepšovacími návrhy, za něž se jí nedostalo odměny, jaké se příležitostně dostává zlepšovacím návrhům. Pokud se tohle děje v úzkém kruhu rodinném, třeba i písemně, budiž, aspoň se to dostane také na StB. Ale dialog a instituce — to ne. U toho nemusím být. Příliš mi to připomíná Jožku Jabůrkovou, vzácnou a šlechtitou ženu, o které se teď točí na Barrandově film, která jsouc zatčena snažila se přesvědčovat esesáky o pravdě komunismu. Bylo to ušlechtilé úsilí, leč vyplývané nadarmo, protože esesákům to bylo jedno.

Jedním takovým memorandumem, zvaným Právo na dějiny, byla také obšťastněna Akademie věd. Někteří lidé, kteří náhodou četli mé spisování o katolících a republice 1918-38, mě podezírali z autorství tohoto memoranda. Nuže, to memorandum jsem nepsal, nečetl, nikam neposlal a do tisku nedal. Cetl jsem je až začátkem roku 1985, kdy mi jeho text půjčil jeden taktéž nezúčastněný přítel. Spisování o katolících a republice 1918-38 jsem dával dohromady vlastně jen pro své dospělé vnuky, povzbuzen četbou prvních dvou dílů pamětí Václava Cerného. Cerný tam několikrát ohovárá *Rád a Obnovu*, a tak jsem si řekl, že jako jeden z posledních zbylých k tomu něco

⁺ Koluje v Československu jako samizdat.

řeknu z druhé strany, aby si vnuci, když se jim to náhodou dostane do rukou (Cerný), neřekli, jaké ohavnosti to děda páchal. Pak se to dostalo pár lidem do ruky.

Právo na dějiny není tedy moje zelí a ať si je šlape, kdo chce. Říkám ovšem, že kdybych už měl přece jen něco podepisovat (nic nepiš, nic nepodepisuj, a když přece jen podepíšeš, pak se aspoň nediv !), pak bych přece jen podepsal spíš Právo na dějiny nežli Chartu, ačkoli od svých klukovských let jsem si nezvykl podepisovat, když jsem četl rozkošný epigram : “Já mám sílu, ty máš sílu, sdružíme se v Devětsilu. A tam já a ty a my budem dělat programy.” Ovšem nikam bych to neposílal, nejméně už Akademii. Právo na dějiny se *im Grossen und Ganzen* rozpadá na dvě části, část víceméně odbornou a část ideovou. Psali je neoborníci, neměli mezi sebou patrně žádného historika, protože si nedovedu představit žádného historika, který by nečetl Pekařovu *Masarykovu českou filosofii* a Pekařův *Smysl českých dějin*. V tom případě by ovšem nemohl napsat takovou hloupost, jako že M. zakládá ten smysl na humanitě, P. na náboženství. Ale nedovedu si také představit českého historika, který by *kompletně* neznal *celé* dílo Pekařovo, a to nejen z lásky k Pekařovi, ale např. i vzhledem k tomu, že jsem na vlastní uši slyšel nejdůslednějšího odpůrce Pekařova, Jana Slavíka, kterak na veřejné schůzi prohlašuje o Pekařovi : největší český historik *po* Palackém a *vedle* Palackého. Ale odpůrci Práva na dějiny sice znají *Smysl českých dějin*, ale patrně už ne Pekařovy *Tři kapitoly o svatém Janu Nepomuckém*, jinak by nemohli ne dosti uctivě mluvit o tomto světcí, patronu muklů, mučených, nespravedlivě vězněných (tak se mění patronace světců v průběhu věků) a nejlepším velvyslanci v celé západní a jižní Evropě a jižní Americe, jakého Čechy kdy měly. Ostaně zase *im Grossen und Ganzen* : francouzský historik Victor Lucien Tapié (viz knihu Rádu *O Josefu Pekařovi*) se kdysi ptal Masaryka, v čem je vlastně podstatný rozdíl mezi ním a Pekařem, a Masaryk odpověděl, jak měl ve zvyku, lakonicky, ale pregnantě : “Pekař je katolík, a já husita”. Snad tohle měli autoři Práva na dějiny na mysli, ale formulace (jejich) je v každém případě nepřesná, chvatná a nešikovná. Nedomnívám se ovšem, že by, kdyby k práci byli přizváni i jiní historikové, vyšlo z věci něco jiného než neslaný a nemastný guláš. Jenže ta věc měla být vždycky vydávána jen za záležitost autorů, nikoli za skupinové nebo dokonce obecné stanovisko.

Ještě několik obecných a velmi stručných poznámek, protože jinak se hodlám starat jen o vlastní zahrádku a nestrkat nos do toho, co se mě netýká.

Mezi autory, kteří nevycházejí, jmenují autoři *Práva* (píši autoři, protože se domnívám, že *Právo* nepsal jeden člověk) také Palackého — snad kvůli rovnováze. Palackého *Dějiny* jsou ovšem monument, ale také nic jiného než monument, podobně jako spisy Komenského, které vycházejí v Akademii (rád bych viděl člověka, vyjímaje snad některé evangelíky, který se hlásí k náboženským a filosofickým myšlenkám Komenského, podobně jako k myšlenkám Husovým, tohoto gotického superkatolíka). Tedy monument, který pro dnešní historiografii má sotva větší cenu než Dalimil (nebo *Zbraslavská kronika*, i když tady jde samozřejmě o památky jiného druhu. Odkazuji znovu na Pekařovu studii o Palackém v Ottově slovníku 1902, vydanou ve Světovce roku 1912. Abych byl spravedlivý, Pekař už r. 1902 píše (str. 105 knižního vydání): “*Dějiny (P.) zůstanou velkým dílem, i kdyby jednou jejich výklad českých dějin v celku i v jednotlivostech nestačil našemu poznání...*” A shrnuje vlastně celou Palackého koncepci, píše na str. 107: “Vyjma větu první neobstál by žádný jiný ze soudů těchto dnes před kritikou.” To bylo před více než 80 roky. Říkám monument, vskutku monument. Dokazují-li kritici *Práva* v potu tváře, že Palacký vychází, tedy čím více, tím lépe, ale nevím, jaký by byl z toho užitek. Vysvětlivek a komentářů by k tomu dnes muselo být tolik, že by to rozsahem předčilo *Dějiny*. Ale domnělé názory Palackého anebo to, co za ně bylo vydáváno, staly se v překroucené, zpitvořené, z vulgarizované, částečně i ve vědomě lživé podobě základem učitelské nebo podučitelské (jak říkal Šalda) české ideologie, tak jako z konzervativce, senátora národní demokracie, autora předmluvy ke Gajdovým pamětem a bytostného idylika Aloise Jiráska se stal obratem ruky učitel národa.

Odbornými pasážemi *Práva* se nezabývám. Jednak to není má věc, jednak nejsem kompetentní — jeden můj přítel historik, také vyšlý z marxismu, který sám sebe mylně pokládá za ateistu, také po roce 1968 vypuzený z dosti významného kulturního místa, řekl po přečtení, že by *některé* věci v *některých* oblastech (práce v archívech např.) formuloval ještě ostřeji. Nevím. Ulohou a místem křesťanské civilizace v dějinách našeho národa a Evropy se také zabývat nehodlám. Ať si, kdo chce, přečte knihu Hilaira

Belloca *Europe and the Faith*. Jestliže Peroutka kdysi napsal v knize *Jací jsme*, že stop po protestantismu v našem životě je asi jako stop po náboženství židovském, zdá se mi, že stop po buddhismu je tu ještě mnohem méně. Vyvracet každou mylnou a bludnou větu v *Hlasech*⁺ by znamenalo napsat celou knihu nejméně stejného rozsahu, a k tomu nemám ani chuť, ani náladu. V jednom směru mě však četba *Hlasů* velmi oblažila a uspokojila. Zcela mylně jsem se až dosud domníval, že po stránce historiografie žijeme pod jakýmsi skleněným poklopem na syrečky (v některých hokynářstvích mívali ty skleněné poklopy nad sýrem a syrečky, v dnešních samoobsluhách už asi nejsou) a že tedy zaplat' pánbůh za to, co vůbec je. Z *Hlasů* jsem se dozvěděl, že historiků významu Pekařova, Sustova, Chaloupeckého, Kroftova, Kutnarova, Kalistova (ba i toho Pekařova kolegy z oboru, o němž Pekař říkal "je to velmi učený pán, bohužel žádný historik") běhá po Praze, Brně a okolí jako psů a že někteří (ne všichni) z nich mohou dokonce jezdit na kongresy kdekoli na světě a podobně jako přírodovědci o sedmnácté noze stonožky přednášet tam zcela svobodně a sledování velkým zájmem např. o tom, zda měl levoboček některého pražského knížete z 11. století syna nebo dceru. Dověděl jsem se zkrátka od čtyř historiků, vyšlých z marxismu (doufám, že opravdu *vyšlých*) a od p. dr. Mezníka z Brna, že je vše v naprostém pořádku. To mě utěšilo.

Škoda, že už nežije G.K. Chesterton, a kdyby žil, škoda, že by nežil v Čechách, a kdyby žil v Čechách, škoda, že by neznal Petra Uhla. Napsal by o něm líbeznou stat', protože Chesterton měl daleko více vtipu než já a nebyl jako já přívržencem českého rčení "jak potkáš spasitele, hned ho kopni do prdele". Musím tedy volit jen slova nehledaná, prostá po příkladu Jana Nerudy. Chesterton jako Viktor Dyk měl rád dony Quijoty a Petr Uhl je poslední don Quijot v českých zemích. Bolestnou cestu od křesťanství k ateismu (domnělému) měl nadarmo. Protože Petr Uhl zůstal křesťanem. Kdyby žil v 17. století, byl by patrně misionářem, apoštolem, protože to je povaha apoštolská, a plul by do Indie, do Číny nebo mezi černochoy, obracet je na víru pravou. Takto ovšem — ve 20. století — aspoň bojuje aktivně proti kapitalistickému výrobnímu způsobu a všem jeho projevům a důsledkům (nejde ovšem o způsob, ale o ty důsledky, ačkoli — může namítat Petr Uhl

⁺ Míněny kritické hlasy k původnímu dokumentu Právo na dějiny, "Hlasy k českým dějinám", samizdat, Praha 1984/85, poz. red.

— právě ten způsob vede k těm důsledkům) a za všechny ty pitominky, jako je úcta a obdiv k revolucím a trockismu. Petr Uhl patrně do smrti nepochopí, že jeho způsob myšlení nevede ke svobodě větší a větší, ale k otroctví většímu a většímu, že jeho nazírání, provedeno v praxi (a ono už z valné části bylo v praxi vyzkoušeno) by zase vedlo nezbytně — proti jeho úmyslům — k diktatuře a totalitarismu. Nechápu, proč se Uhlovi nelíbí věta: “Dějiny bez člověka a bez Boha přirozeně nemohou mít žádný smysl”, věta, která, jak jsem se na jiném místě dočetl, prý vzbudila největší rozhořčení. Vždyť je to věta pravdivá. Podívej, Petře: buďto dějiny, existence člověka, svět vůbec mají nějaký smysl — a pak jim tento smysl musel být dán, anebo všechno je jenom věc náhody, náhodného uzpůsobení, a pak může jít jen o autorealizaci a je úplně jedno, jestli se člověk v *tomto případě* realizuje jako Hitler nebo Stalin nebo svatý František z Asissi. Ze jsem způsobil smrt třiceti nebo padesáti milionů lidí? Jděte mi k čertu, v něhož nevěřím, vždyť stejně umřou, jděte mi k šípku se svobodou a s nějakými lidskými právy, *já realizuji sebe a ne vás*. Může se ovšem i takhle vymyslet nějaká morálka, dokonce účinná morálka, ale ta, jak kdysi napsal Graham Greene, může logicky trvat jen do té doby, dokud člověk neřekne: jenže... *Lidská práva* prostě musí mít metafyzické, transcendentí zázemí, jinak proč by měl člověk — dítko náhod — mít nějaká práva? Tady nemá smysl jakákoli diskuse.

Ale já se nechci dostat do křížku s Petrem Uhlem. Jeden přítel, historik a bývalý marxista, který sám sebe taktéž dosud pokládal za atheistu, vrtěl nad četbou Uhlova rozkladu hlavou a řekl: z toho Uhla museli být na příslušných místech jeleni. On umí marxismus, kdežto jim je to jedno... Jožka Jabůrková... Petr Uhl byl zavřen a mukl má mít k muklovi vždycky ohledy. Buď zdrav, Petře Uhle, mukl tě muklovsky pozdravuje a přestaň někdy blbnout, budeš-li moci.

Ještě jedné věci si tu ovšem musím všimnout: dokumenty Charty jsou koncipovány — praví Uhl — jako dílko jedné, v Chartě *menšinové a v české společnosti zcela okrajové ideologie* (tj. katolické, pozn. pis.). Nejde mi o Chartu, na tomhle písečku si, jak už jsem řekl, nehraju, ale o tu českou společnost: nelze mluvit o okrajové ideologii (v tomto případě nerad používám toho slova), jestliže ta společnost žádnou ideologii nemá. Pak by teprve bylo možno mluvit o ideologii menšinové, okrajové atp. Dnešní

“ideologie” dnešní české společnosti je ovšem vyjádřena větami à la “malá domů”, “co je doma, to se počítá”, “kdo nekrade, okrádá svou rodinu”. Kdo si myslí něco jiného, nebyl nikdy v žádné dělnické hospodě. A k téhle “ideologii” ovšem katolická “ideologie” okrajová není. Nemá s ní co dělat.

Pokud jde o dr. Hübla, už část jeho titulu “diskuse nad Durychovým pojetím a snahami o jeho oživení” není zcela přesná. Pochopitelně srovnávat Pekaře a Durycha, dva muže jiných oborů — tady má Hübl jistě pravdu, nelze. Ale myslím — ba vím to skoro jistě — že Durych se o Pekařovo dílo neopíral a nesnažil se ho využít pro podporu svých stanovisek. Durychova stanoviska by byla stejná, i kdyby Pekaře vůbec nebylo. Před svým velkým románem (*Bloudění*) si Durych samozřejmě stejně jako i desítky jiných knih o Valdštejnovi přečetl také dílo Pekařovo, ale jak kdesi říká, “neuspokojilo ho”. Durych byl velmi osobitý a vybíravý k volbě svých pramenů a mezi básníkem a vizionářem Durychem a přísným, byť vzletným realistou Pekařem (“rozešli jsem se s Masarykem právě proto, abychom mohli zůstat realisty”) byl zajisté samozřejmě rozdíl. Také Pekař si ze zvědavosti Durychovo *Bloudění* přečetl a (není to salónní, ale je to přesně tak, jak to Pekař řekl) mezi dvojím zataháním z doutníku u Kupců pravil: “Já se tomu Durychovi divím: napsat tisíc stránek kvůli jedinému zaprcání!” Takže *patriae et posteritati et musis* zůstává tento rozkošný výrok vědcův o díle umělcově.

Neexistovalo a neexistuje žádné separátní anebo speciální Durychovo pojetí českých dějin. Je to pojetí prostě katolické a není k němu vůbec zapotřebí nějaké protireformační doby. Katolíci se prostě nemohou smířit s pojetím husitství jako vrcholu českých dějin a s pohledem na Bílou horu. To jim nepřikazuje jejich víra, která v tomhle směru vůbec nic nepřikazuje, ale zdravý rozum. Mluví-li se o husitství jako o revoluci (což je velmi nepřiměřené, Pekař mluví přesněji o “bouři, která v českých dějinách neměla obdoby”), pak to byla nejhloupejší revoluce v dějinách revolucí vůbec, i když uvážíme, že takto každá revoluce skončí nakonec ve stavu před revolucí nebo ještě daleko horším, než byl před ní.

Tím ovšem nijak nepopíráme správné Hüblovo “Co se stalo, nemůže se odestát” a chtít to vidět nějak jinak nebo si *přát*, aby to bylo nějak jinak, i když Pekař v Žižkovi nijak nepopírá, že by “si *přál*”, kdyby došlo ke smíru mezi soupeřícími stranami. Husitská revoluce byla hloupá, protože neměla

žádný konkrétní politický cíl. Zabíla české úsilí po uspořádání střední Evropy s Čechy v čele a také nepoměrnou českou kulturní velikost — až do baroka. Psal mi jeden dávný přítel-básník: “Od měšťanské školy už mě trápí, že mi nikdo nevysvětlil, co vlastně chtěl Zizka a co mělo být potom, až to všecko pomorduje a vypálí. To už nám nemohl ukázat, nevydržel tu štrapáci.” Hübl v jádře přejímá hledisko starší české historiografie, podle níž to všechno začalo tím, že hranice vzplála na břehu Rýna, že byl upálen český mučedník a tak se Češi v odvetu jali mordovat a pálit a byli by v tom bohulibém zaměstnání pokojně a mírumilovně pokračovali, kdyby byl na ně zlý Zikmund (legitimní český král) neposlal křižáky. Naproti tomu se domnívám, že tzv. husitství by se bylo klidně obešlo i bez Husa, že by k husitským bouřím i tak stejně došlo a že daleko větší úlohu v rozpoutání této bouře má Václav IV., o němž Pekař cudně praví, že to byl král povahy poněkud nenormální. Aníž chceme jakkoli snižovat tragedii kostnickou, nemůžeme současně nemyslet na těch několik tisíc kněží, mnichů a jeptišek i civilistů, které ohavně usmrtili boží bojovníci. Köstler ovšem případně praví, že pro tyрана a diktátora je vždycky výhodnější, zabije-li několik milionů lidí než jednoho člověka — k němuž pak lidé upnou svoji pozornost. V žádném případě pak husitství za vrchol českých dějin (což je výmysl intelektuálů) pokládat nemůžeme, pokládáme je naopak za “nešťastné období” (Zahradníček), za tragedii, která patrně zasáhla do dějin českého národa jako žádná jiná a určila jeho nešťastné osudy.

Také o výsledku bitvy na Bílé hoře nemůžeme, necháme-li stranou vzletné, někdy křečovité a někdy úmyslně provokativní Durychovy silácké vývody, říci nic jiného. Český katolík se prostě nemůže dívat na výsledek té bitvy jako na pohromu, zato se dívá jako na pohromu na samotné stavovské povstání. Samozřejmě nemusíme ty neblahé události opěvovat, ale jasně musíme říci, že alternativa by pro nás byla daleko větší pohromou než vítězství císařských. V tomto smyslu to pro nás také žádná porážka nebyla. V opačném případě bychom spadli rovnýma nohama do německého chaosu, jak říká ve *Stručných dějinách Rakouska*, vydaných i u nás 1953, rakouská marxistka Eva Priesterová, dostali bychom se patrně do německého civilizačního okruhu, zatímco rakouský civilizační okruh byl spíše španělsko-francouzsko-italský. Byl tu samozřejmě dospán sen přemyslovských králů, Lucemburků a koneckonů i Jiřího z Poděbrad, o němž Otto I. Habsburský mluví v jedné své knížce jako o “svém vznešeném předku”, o střední Evropě v čele s Čechy — tento sen uskutečnili až geniální Habsburci ovšem z Vídně, nikoli už z Prahy.

Také návratu pobělohorských Čech k víře předků — rekatolizace — samozřejmě ani v nejmenším nelitujeme, naopak hledíme na ni s radostí a jsme za ni vděční. Zajisté litujeme ohavných ukrutností, které se při tom staly (ty ovšem byly v té době *oboustranné*), ale samotný fakt nás naplňuje uspokojením. To vyjádřil Durych docela dobře. Ostatně jestliže nás někdo z nepochopení historické situace ještě dnes obviňuje, odpovídáme jako Steinovy děti, když na ně křesťanské děti volaly, že Židé ukřižovali Krista Pána : “To my ne, to Kohnovi.”

Není úkolem těchto poznámek polemizovat s některými jinými názory Hüblovy, jež se mi zdají mylné, po případě ne zcela věcné. Má-li k Durychovi “spíše despekt”, je to jeho věc. Ale protože jaksi zaštitil *Hlasy* svým patronátem, je nutno říci, že ve statích sborníku, zejména v článkách Uhlových, Kohoutových a Mezníkových, je neméně omylů, ne celých pravd a nepřesností než v *Právu* s vypichovaným skutečným lapsem Masaryk-Pekař. To se týká i stanoviska čtyř historiků. Uvádějí-li “jeden příklad za všechny” právě tento lapsus, pak bych také jako “jeden příklad za všechny” mohl uvést výčet podružných antikvárních a naprosto neúplných (Melantrich) spisů Palackého s jejich vysokým nákladem (členská premie KC). Uvádí se tu také 6. díl Palackého *Dějin* — ale to je, nemyslím-li se, jen index, celé Palackého *Dějiny* (nemyslím ovšem, že by jejich vydání bylo k něčemu dobré) vyšly v nákladu 12.000 výtisků. (Doufám, že opravdu v 12.000 výtiscích, protože před rokem 1968 jsem byl ještě v Odeonu, a kdykoli jsme vydávali nějakého S.K. Neumanna, Taufra a pod., ptal se nás vždycky ing. Ferdinand Bodner, ekonomický ředitel, dnes žije ve Švýcarsku : “Kolik toho máte v tiráži ?” Řekli jsem 1.000 kusů. “A kolik jste toho tiskli doopravdy ?” “Tři sta”, řekli jsme. Bodner sraštil brvy a pravil : “A není to moc ?”) Ale Palackého *Dějiny* vyšly asi opravdu v nákladu 12.000 výtisků, což jistě není reprezentativní. Synovec Kamila Krofty, právník-historik, mi kdysi řekl : “Mezi Františkem Palackým a Františkem Modráčkem (poslancem soc. dem., který také napsal české dějiny) je ta shoda, že to oba byli diletanti”. Chtěl tím také říci, že každý by si měl psát alespoň pro sebe české dějiny, přemýšlet o nich. Proč se tedy vysmívat diletantům, v pravém slova smyslu milovníkům, kteří si něco oblíbili ? *Právem na dějiny*, jak se mi zdá, chtěli upozornit autoři především na ztrátu paměti národa (také Pekař mluvil o historiografii jako o “reprodukcí paměti”), na to, že národ, který žije bez historického

povědomí, žije s přetátými kořeny. Sborník *Hlasy* přes všechnu snahu svých autorů nepřesvědčil, že ty kořeny nebyly přetáty.

František Samalík mně uštedřil poklonu, že můj rukopis ho vyprovokoval k nové kapitole jeho knihy, bohužel mu nemohu oplatit tuto lichotku stejným, neboť jsem neměl možnost číst jeho knihu, jejíž téma mě velmi zajímá a která, soudě podle této jedné kapitoly, je taktéž velmi zajímavá. Tedy jen několik málo poznámek spíše než dodatečné osvětlení nebo dokonce polemika. Samalík se rozbíhá velmi zeširoka, cituje soubor návrhů koločského arcibiskupa z roku 1822, tedy více než před 180 roky; jistě by se našly také návrhy liberálnější a osvícenější, např. kolem roku 1848, ale i později, např. našeho českobudějovického biskupa Jirsíka. Cituje pak také staříckého Croceho, zpochybňuje jeho teze v zápětí naší dobou. Sám mám za to (ale nejsem tady pevný v kramflecích), že uzlové body v dějinách katolicismu v 19. století jsou především vatikánský kongres 1870 se zbytečným prohlášením papežské neomylnosti (samo o sobě je nejvyšší placet docela přirozené, ale bylo to proklamováno spíše z důvodů politických), a pak osudná koncepce sociálního papeže Lva XIII., která opět zbytečně a jak se ukázalo, zcestně a zhoubně zaměřila pozornost katolíků právě na politiku. O nějakém přímém vlivu Francouzů na naši katolickou obnovu lze sotva mluvit; Besanson cituje v Samalíkově podání čtyři osobnosti velmi rozdílné a někdy zcela protichůdné, Péguyho, Bloye, zakladatele "Sillonu" Sangniera a vlastně ještě takřka dnešního Mouniera; nevím, Besansonovo dílo jsem nečetl. "Obnova" našeho katolictví vzešla ovšem ze Staré Říše; ale soudím, že to byla jen *náhoda*, co přivedlo Josefa Floriana k Léonu Bloyovi (znám historii kolem Florianova vzplanutí s časopisem *La Plume*). Kdyby Josef Florian našel zalíbení spíše v G.H. Chestertonovi než v Léonu Bloyovi, bylo by mi to daleko, daleko milejší a českému katolicismu prospěšnější, i když možná ne tak účinné. Ale co se stalo, nemůže se odestát, jak říká Milan Hübl a Božena Němcová. Nevím, co myslí Samalík "křesťovostí barokní tradice", nezapřahal-li tady trochu vůz před koně. Baroko bylo u nás objeveno, až když tato "obnova" tu už byla, především zásluhou Paula Claudela a Miloše Martena (dialog *Nad městem*) a potom ovšem Arne Nováka (*Praha barokní*), Pekařovou, Vašicovou, Kalistovou, Bitnarovou a dalších. Také nevím, v čem vlastně vidí Samalík "lidovou podobu" např. Čepovu, snad jen v tom, že Čep píše srozumitelněji než Durych. Ale jde jen o osobní výraz a volbu přiměřených

a sobě vlastních výrazových prostředků (Samalík cituje obsáhle z Cepovy přednášky Básník a jeho inspirační zdroje), nikoli jako něco chtěného nebo voleného jako taktika. Samalíkovi bych např. mohl namítnout, že jsem stál s Cepem před jeho odchodem za hranice v 5. patře na Karlově náměstí č. 5, dívali jsme se na lidi, vystupující z tramvají a Cep mi říkal patrně doslova: “Řekni mi, co mám s tímhle ksindlem společného?” Bylo to jistě jen rozhořčení chvíle, Cep i později ukázal, že “s tím ksindlem” něco společného měl, ale navozuje to řadu otázek, které si asi dosud Samalík neklade. Co má vlastně vězeň společného s vězňem? Není *jazykové* vlastenectví největší hloupost, které lidé podlehli v celých svých dějinách? Co to je vůbec národ? Jen to, že lidé náhodou mluví stejnou řečí? Ze stejnou řečí spolu mluví vězeň i vězňem?

Samalík dobře postihl rozpor mezi dvojím Durychovým pojetím Bílé hory. To z roku 1924 je úplně konfusní. Který národ? Ten z doby 1618-20 anebo dnešní? (Nechme stranou Durychovo provokativní žvanění, ale to vyplývalo z ducha doby, na kterého se i Václav Cerný odvolává v obhajobě některých partií svých pamětí; Palacký i Neruda byli přece rozhodnými antisemity, ale to neznamená, že by jimi byli i po roce 1945 anebo že by schvalovali Norimberské zákony). Ten z roku 1618-20 z vysoka kašle na to, co mají páni mezi sebou, a ten 1924 rozhodně nebyl národ Durychův. Článek z roku 1937 je už koncizní. Samalíkovi to připadá jako křeč, něco křečovitého v tom jistě bylo, ale “jádro věci” je pravé. Na Bílou horu se nemůžeme dívat jinak. Poslední věta “A tím je pro nás i česká otázka vyřešena” ukazuje, že Durych měl na mysli i Masarykovu *Českou otázku* a tím celý “mysl” českých dějin.

Závěrečné stránky Samalíkovy studie se nesou k úvaze o ztroskotání tzv. “integrálního katolicismu” a byla-li tato tendence burcuující nebo zmalomyslnující ve dnech Mnichova. Na to je těžké dát jednoznačnou odpověď. Odpověď “integrálních katolíků” by patrně byla (a všech, kdo usilovali o obnovu), že ve dnech Mnichova bylo už pozdě a že krize se vlekla už *předtím* za Rakouska i za tzv. první republiky už řadu desítek let. Jak to ne právě slušně, ale zato výrazně řekl P. dr. Silvestr M. Braitto O.P. v Leopoldově: čert to všechno nasral na jednu hromadu. V žádném případě katolíci nemohli souhlasit s oním pojetím, které vrchol národní energie a také etiky vidí v husitství, oplakává Bílou horu jako porážku, vrní nad “třistaletou porobou” a pod. Toto pojetí mělo pak své konkrétní důsledky — ještě až do dnů Mnichova. Páteř národa byla zlomena daleko dřív.

Už jenom velmi stručně: základní orientace *Řádu* nebyla mocenská, ale ideová. Z iniciátorů *Řádu* (Hertl, Berounský, Kostohryz, Renč, Lazecký, Vodička, Voříšek, Franz), z něhož pak vzešla také *Obnova*, měli jen dva nebo tři politické ambice. Snad — ta myšlenka mě napadla až teď — sledovali i koncepci profesora Masaryka před první světovou válkou: vytvořit určitě ideové středisko a napojit se pak na některou politickou stranu (Masarykovi by byli tenkrát milejší Staročeši, i když se pak připojil k Mladočechům) a vtisknout jí svou pečeť. Něco podobného měli na mysli i někteří lidé z *Řádu* a *Obnovy* — v úvahu tu ovšem připadala jedině strana agrární.

Jistě tu k bujarosti působila i ta okolnost, že po desetiletích pouště a pralesa se tu najednou objevila řada skvělých katolických autorů, Durych, Deml, Cep, Zahradníček, že počet katolických intelektuálů takřka den ze dne rostl, že se ke katolictví hlásili i mnozí slavní souběžci, Josef Pekař např., ačkoli to ani zdaleka nebyl historik “katolický”; Arne Novák ještě před smrtí v roce svého rektorátu na Masarykově universitě v Brně o sobě říkal “my katolíci” atd. Stále si myslím, že všechno to (včetně Staré Říše) by nejspíš bylo lze shrnout jako “opožděnou reakci na slaboduché české pokrokářství,” které ovšem přetrvávalo a v tzv. první republice slavilo své triumfy. V té souvislosti bych také rozeznával dvojí liberalismus: liberalismus jako odvěkou a v moderní době stále mocnější touhu lidí po svobodě, a liberalismus historický, liberalismus v podstatě 19. století s jeho antiklerikalismem, atheismem, protináboženstvím, proti němuž církev nemohla nevystupovat, i když ovšem všechna nepravda nebyla na straně liberalismu a všechna pravda na straně církve.

Pokud pak jde o tzv. druhou republiku, o tento čas střídavého pomínutí smyslů, zdá se mi, že většina tehdejšího lomození “integrálních katolíků” neplynula ze škodolibosti, z potměšilé spokojenosti, že došlo na jejich slova, ale ze vzteku, že na ně došlo. Ostatně proti padesátým létům je tzv. druhá republika hotová idyla, úplná pohádka. Bylo to něco do určité míry obdobného k roku 1968, kdy se také víc mluvilo a pokřikovalo nežli dělalo. Tenkrát předseda vlády Rudolf Beran ve stálém dorozumění s předsedou sociální demokracie Hamplem velmi dbal na to, aby se lidem nic nestalo. Byla-li nutná některá politická opatření (zákaz KSC, která by v tehdejších podmínkách stejně nemohla působit, zákaz některých listů, např.

legionářského *Národního osvobození*), pak mohl opustit republiku, kdo chtěl, často i s finanční pomocí, nikdo nebyl zavřen (tím méně popraven — v 50. letech stovky) a lidé, kteří přišli ochleba, byli ihned umístěni jinde, *na adekvátních místech*, nikoli hluboko pod svým vzděláním a kvalifikací. Druhá republika a padesátá léta jsou dvě věci, které prostě nelze srovnávat. To už se ovšem vymyká z mých i Šamalíkových úvah. Pokud jde o informovanou stat' tohoto nositele sympatického jména někdejšího moravského selského katolického politika, věřím, že bychom se časem dohodli, i když by každý z nás zůstal patrně při svých názorech.

Doc. PhDr. Luboš Kohouta jsem si nechal nakonec — a udělal jsem dobře. S Kohoutem lze totiž polemizovat buď velmi dlouze nebo velmi krátce a rozsah mého spisování už nutí, abych hovořil krátce, což je dobře. Napřed něco všeobecného, netýkajícího se jen Kohouta. Nemám rád slovo politologie. Ještě v časech, kdy Masaryk začal přednášet na pražské universitě, bylo slovo sociologie totožné s takovým jakýmsi nezávazným povídáním. Ze sociologie se zatím stala věda. Politologie, podle mého mínění, nemá tyhle šance. Především je to obrovský, neustále se měnící kaleidoskop (v současnosti to pak už je historie) a hlavně to dělají (politiku) úplně odlišní lidé, úplně odlišný druh lidí než ti, co o tom píší. Jeden universitní profesor národního hospodářství říkával, že také ekonomii dělají dva druhy lidí: ti, co o tom mají pojem, ji dělají, ti druzí o tom přednášejí na universitách. Možná, že je tomu naopak, ale v každém případě je to fakt. Poslouchám-li někdy všelijaké politology, sovětology a kremlogy z rádia z Ameriky, myslím si, že by se měli odvozovat spíše od kremrole nežli od Kremlu. O politice může uvažovat každý a nepotřebuje mít k tomu nějakou bumážku.

Nad Kohoutovou statí se více než já zlobil můj přítel historik, vyšlý z marxismu, který, jak jsem už řekl, se také omylem pokládá za atheistu, s nímž si obvykle konfrontuji názory a často spolu ovšem nesouhlasíme. Já to už ovšem znám všechno od chlapeckých let z *Večerního Českého slova* a *Volné myšlenky* a tedy mě to nepřekvapilo. “Mávnutí meče nehodno”, abych citoval ovšem s úsměvem verše Viktora Dyka. Přítel historik namítá (kromě mnoha jiného) zejména toto: pozitivní *genese* marxistické historiografie (je to špatné slovo, *genese* je přece zrod, zrození a tato historiografie se přece nerodila 40 let, byla tu už za tzv. první republiky a už

od Marxe a Engelse ; pro opravdového historika existuje také jen *jedna* historie, nikoli marxistická a ovšem také nikoli katolická, marxismus tu velice plodně působil — zejména hospodářské dějiny — spíš jako pracovní metoda než jako ideologie, katolictví žádnou pracovní metodu nemá, nemohlo tedy historiografii v tomto ohledu ovlivnit) není přece souvislý trend, ale jde ve vlnách, tu příliv, tu odliv. V 60. letech, když přišli ke slovu tzv. marxističtí historikové (lepší, inteligentní), měli vlastně monopol : s konservativci, dogmatiky, oportunisty ve vlastních řadách, kteří byli ochotni napsat kdeco, byli brzo hotovi, a jiných odpůrců, představitelů jiných směrů, neměli a nesměli mít. Kdyby je byli mohli mít, *teprve pak* by se ukázalo, za co stojí. Nepochybuji, že by to mnozí dokázali, ale jak už jsem řekl, nešlo to. Neměli dokonce ani mrtvé odpůrce ; vyšla snad nějaká kniha Pekařova nebo Šustova ? Ostuda z nové doby s Kutnarovým *Dějepisectvím* je ještě v čerstvé paměti. Všechno, co zavánělo jménem Pekařovým nebo Šustovým (a mnohých jiných), bylo tabu a jestliže se řeklo (řekla to *marxistická* historiografie, protože žádné jiné nebylo) něco rozumného, řeklo se to spíše pokoutně.

Příklad : Dr. Kohout. Kdyby si byl někdy přečetl *alespoň* obě zdařilé Pekařovy knížečky o sv. Václavu a sv. Janu Nepomuckém, nemohl by ještě dnes opakovat herbenovské nesmysly. Kohout používá celého systému podtrhů (myslím tím podtrhané výrazy) a vykřičníků. Habsburci jich mají dokonce osm, to je rekord, ale tím nedodá své argumentaci důrazu. Podtrhuje např. *kníže* Václav, aby ad oculos ukázal, že neuznává *svatého* Václava ; Pekař naopak přesvědčivě ukázal, že daleko víc znamená pro českou budoucnost mrtvý (to jest *světec* Václav) než živý Václav, o němž toho opravdu moc nevíme. Památky svatého Václava nezneužili nacisté, ale František Halas ("Kůň bronzový, kůň Václavův se této noci třás a kníže kopí potěžkal. / Myslete na chorál, malověrní, myslete na chorál..."). Za druhé republiky a protektorátu se pěstoval kult sv. Václava právě jako apologia pro lingua slavonica precipue bohemica. Podobně je tomu se sv. Janem. Nepěstoval se, aby vytlačil kult Husův (o Husovi už v době Bílé hory nikdo nic nevěděl) (čtyři vykřičníky), to je (zase Pekař) úplná hloupost, Jana Nepomuckého protlačila na oltář sto let po Bílé hoře právě vítězná Čechie, aby ukázala, že už je rovnoprávný člen katolických národů. Ať si Kohout proboha přečte aspoň knihu *sovětského* historika A. Gureviče *Kategorie středověké kultury* (vyšlo v Mladé frontě), aby dostal alespoň jakous takous byť matnou a obrysovitou představu o středověku.

Českou šlechtou se tu nebudeme zabývat — zabývá se jí obšírně a myslím docela na místě Otto Urban v *České společnosti* — doufám, že to Kohout čtl. Nejhuř u Kohouta dopadli Habsburci, těch osm vykřičníků. Galandauer a Honzík museli napsat pro Kohouta celou knihu (myslím, že *v tomto oboru nejlepší*, jaká u nás byla o Habsburcích po roce 1918 napsána), aby se jich už přestal bát. Snad se upokojil. Ale byl to nejlépe vymyšlený a nejlépe realizovaný stát (cituji aktivního politického diplomata), který u nás po celá staletí existoval. A hlavně byl to *náš stát*, tedy žádné osvobození v roce 1918 a nejméně už osvobození z nějakého otroctví. Malíř a karikaturista Bohumil Stěpán kdysi nakreslil jako plakát pro Vídeň Františka Josefa s placatou čepicí. Jakási paní z Moravy ve Vídni byla, ten plakát viděla a napsala o tom do Literárek rozhořčený dopis, že Vídeňáci mají Františka Josefa docela rádi a že těžce nesou, když ho někdo cizí uráží. Stěpán na ten dopis v Literárkách odpověděl, že F.J. neurazil, ale zlidštil tou placatou čepicí, a že jestli vůbec někoho urazil, tedy nikoli Rakušanům *jejich* císaře, ale *svého* císaře, “*protože to byl také můj císař.*” To je správný pohled do věci.

A ještě jednou věci musím dr. Kohouta zarmoutit. Je to sice jenom minulost, vysloveně juristická záležitost, která nemá pro praxi samozřejmě žádný význam, ale vzpomenu-li si, co peněz to stálo a koho všeho musel Ferdinand I. podplatit a co naslibovat, aby se dostal na český trůn, pak Habsburci v daleké, daleké budoucnosti by to přece jen měli lacinější. Žádný předseda Nejvyššího správního soudu, kdyby jaký u nás dnes existoval, by po důkladném prozkoumání věci nemohl oslovit Ottu I. Habsburského jinak než Vaše Veličenstvo. Proslýchá se, že existovala sice jakási samozvaná anebo spíše politickými stranami podle volebního klíče 1911 najmenovaná sešlost, která prý Habsburky zbavila trůnu, ale ta společnost k tomu byla naprosto nekompetentní a dokonce, jak víme z Masarykovy *Světové revoluce*, její předseda, jakýsi dr. Kramář, o tom nedal ani hlasovat a nikdy to nebylo také uveřejněno ve Sbírce zákonů a nařízení, která už tenkrát vycházela. Po stránce právní je to tedy zcela nulitní. Ať si z toho dr. Kohout vyvodí důsledky a bojí se.

Ještě jsem chtěl psát cosi o Eduardu Benešovi, anžto dr. Kohout soudí, že “100. výročí narození významného českého státníka evropského formátu E.B.” bylo prý u nás i v cizině jaksi pominuto. Ale nechám toho, ať si B. s dr. Kohoutem odpočívají ve svatém pokoji. Tato apotheosa, mezi zabudnutými Slávy ne zcela ojedinělá, je důsledkem prvorepublikánské legendy a propagandy, kdy se nám ve školách a v celém tisku tlouklo do

hlavy, že celá Evropa s otevřenou hubou čeká, co řekne Masaryk a co udělá Beneš. Jak čekala, ukázalo se v Mnichově.

Na závěr ještě tři poznámky :

Ekumenisté a jiní dobříci říkají, abychom pod tímhle vším udělali tlustou čáru, odpusťme si, co jsme si, a starejme se o důležitější věci. Namítám, že člověk bez paměti, bez vědomí dějin je věčně nemluvně, věčně začíná znovu, žije s přetátými kořeny. A říkají-li jiní, že s námi mohou mluvit jako se slušnými lidmi jen tenkrát, přijmeme-li jejich pohled na husitství, na Bílou horu, tzv. třistaletou porobu a koneckonců i tzv. osvobození v r. 1918, namítáme, proč tedy oni nepřijmou naše opačné hledisko, které se nám zdá rozumnější ?

Nevyslovujte, prosím pěkně, jedním dechem slova katolictví a konservatismus. Nemá to do sebe nic společného. *Není co konservovat.* Konservativci jsou na druhém břehu. Katolíkům říkejte reakcionáři, protože reagují na svět kolem sebe, někdy zuřivě. Bude to znít pravdivěji a půvabněji.

Katolíci (vracím se tím k poznámce Uhlově) nikde ve světě *a tím méně u nás* nemohou být minoritou, v menšině. Tohle slovo nemáme ve slovníku. Kdyby tu zbyl jeden jediný katolík, stále nebude v menšině, minoritou, ale bude odpovědný za celý národ. V tom má "Durychovo pojetí" naprostou pravdu.

České a slovenské knihy ve Vídni

Knihkupectví s českou a slovenskou literaturou
novou i starší, časopisy, odbornými knihami.
V centru Vídně.

(100 metrů za rohem od nákupního domu Herzmansky)

Lindengasse 5 Vídeň 7 telefon 96 37 79

Časopisy a některé knihy zdarma
pro návštěvníky z Československa.